

Uutta maantiedettä Pohjoismaista

ÖHMAN, JAN & KIRSTEN SIMONSEN (2003; toim.).
Voices from the North. New trends in Nordic human geography. 314 s. Ashgate, Aldershot.

Mikäli ruotsalaisen Jan Öhmanin ja tanskalaisen Kirsten Simonsenin toimittamaa artikkelikokoelmaa vertaa pohjoismaista maantiedettä vajaa parikymmentä vuotta siten englanniksi esitelleeseen tietokirjamaiseen *Norden*-teokseen (Varjo & Tietze 1987), voisi väittää tekijöiden ja näkökulmien kovasti muuttuneen. Ainakin täkäläisen maantieteen yhteys kansainvälisiin ja ennen kaikkea englanninkielisiin yhteiskunta- ja kulttuuriteoreettisiin keskusteluihin on selkeästi vahvistunut. Toisaalta on selvää, ettei toista ole syytä lukea aikamme pohjoismaisen maantieteen kaikenkattavana esittelynä. Simonsenin ja Öhmanin johdannosta saa käsityksen, että teoksen kirjoittajajakaarti on koottu kriittisen maantieteen pohjoismaisen tutkijaverkoston osallistujista.

Aloitus on hienoinen pettymys sisällysluetteloon nähden, joka lupaa kulttuurimaantieteen nykyisten teemojen monipuolista peilausta. Toimittajat pohdiskelevat teoksensa suhdetta alan angloamerikkalaisiin diskursseihin, mutta tietystä näkökulman suppeudesta kertoo esimerkiksi se, että he tuntuvat löytävän omaleimaista ”pohjoismaista pohjoisuutta” ainoastaan täällä muita länsimaita ”pehmeämmin” tapahtuneesta modernisoinnista ja kansalaisyhteiskunnan korostuneemmasta roolista. Esimerkiksi alueen monisyytiin kulttuurisiin ja kielipoliittisiin erityispiirteisiin Simonsen ja Öhman eivät kajoa. Suhteellisen vähän sanottavaa saadaan irti myös huomiosta, ettei yhtä pohjoismaista maantiedettä ole. Öhmanin ja Simonsenin mukaan tanskalaisessa maantieteessä on korostunut yhteys mannereurooppalaisiin marxilaisiin keskusteluihin, Ruotsissa kytkös käytännön aluesuunnitteluun, Norjassa paikallisyhteisöllisyyteen ja Suomessa varhainen kiinnostus humanistisiin kysymyk-

siin (joka on itessään melkoinen yleisty!), mutta tämän seikkaperäisemmin he eivät kansallisia tieteenalaperinteitä valitettavasti erittele. Eri mieltä toimittajien kanssa voisi olla siitäkin, että teoksen kirjoituksia leimaa pyrkimys filosofisen realismin ja sosiaalisen konstruktionismin ajatusten yhdistämiseen, sillä tämä pätee selkeästi vain muutamaankin artikkeliin.

Teoksen artikkelit on ryhmitelty mielestäni toimivasti viiteen temaattiseen osioon. Aluksi esitellään tuotantolamääni, instituutioihin ja paikalliseen kehitykseen liittyviä talousmaantieteen tutkimusteemoja. Ruotsalainen Anders Malmberg ja tanskalainen Peter Maskell tarkastelevat näkemyksellisesti globalisaation uhkia Pohjoismaiden ja muiden korkean tuotantokustannusten alueiden kilpailukyvyille ja ”paikkasidonnaisen osaamisen” vahvuuksille. Myös osion muut artikkelit heijastelevat talousmaantieteessä 1980-luvulla käynnistynyttä siirtymää raskaan teollisuuden alueiden kriisianalyseista kohti kiinnostusta, jonka keskipisteessä ovat tiedon, oppimisen ja eri sosiokulttuuristen tekijöiden aluetaloudellinen rooli. Norjalainen Bjørn Asheim suhtautuu ilmeisen epäillen ”uuden talouden” käsitteeseen ja näkemykseen oppimisesta paikkasidonnaisena prosessina, mutta ainakin tällä lukijalla oli vaikeuksia saada otetta artikkelin punaisesta langasta ja perusteluista. Jørgen Ole Bærenholdt ja Michael Haldrup Roskilden yliopistosta puolestaan peräänkuuluttavat *kulttuurin* systemaattisempaa käsitteellistämistä aluetalouksia tutkittaessa. Kulttuurin käsite ei saisi olla kaiken selittävä ”musta laatikko”, vaan innovaatioiden, verkostojen ja toimijoiden välisen luotamuksen spatiaalista muodostumista olisi tarkasteltava ennen kaikkea konkreettisisissa kohteissaan, kuten kirjoittajat itse Färsaarten, Pohjois-Norjan ja Slovakian aluetalouksiin liittyneissä tapaustutkimuksissaan.

Hyvinvointivaltioon ja suunnitteluun keskittyvän toisen osion aloittaa tanskalainen Frank Hansenin pohdiskelu perheestä ja perheideologiasta hyvinvointi- ja syrjäytymiskeskustelujen unohdettuna ulottuvuutena. Hansen arvostelee yhtäältä sosiaalimaantieteen kulttuurista käännettä, toisaalta hyvinvointivaltioiteorioiden kaipaasti talouteen ja virallisiin instituutioihin keskittyviä lähestymistapoja. Konkreettisemmän, maantieteellisesti kohdennetun näkökulman syrjäytymisen ajankohdaksiin haasteisiin tarjoavat Hans Thor Andersen Kööpenhaminan yliopistosta ja Eric Clark Lundin yliopistosta. Heidän analyysinsä siitä, kuinka sosiaaliseen integrointiin alun perin tähdännyt pyrkimys kohtuullisen asumisen tarjoamiseen kaikille väestöryhmille on nykyoloissa joutanut ”ghettoistumiseen”, ottaa ansiokkaasti huomioon pohjoismaisen hyvinvointivaltiokehityksen historiallisesti vaihtelevat vivahteet. Kirjoitus antaa eväitä ymmärtää nykyistä lähiökehitystä myös Suomessa, vaikka artikkeli varsinaisesti suomalaisia kaupunkeja käsittelee. Toimittaja Öhmanin artikkeli maantieteen ja aluesuunnittelun suhteista Ruotsissa tarjoaa vuorostaan enemmänkin tieteenalahistoriallisesti kiinnostavaa luettavaa (olkoonkin, että kirjoituksessa rakennettu ”lefebreläinen” kytkös tilan tuottamiseen onnahtelee nähdäkseni käsitteellisesti). Örebron yliopistoa edustavan Ann-Cathrine Åquistin artikkeli arkielämän huomioimisesta kaupunkisuunnittelussa on mielestäni eräs kokoelman helmistä. Kirjoituksessa esitellään ytimekkäästi arkea käsitteleviä teorioita ja näiden hyödyntämistä merkittävän yhteispohjoismaisen

naistutkimusverkoston lähestymistavoissa. Åquist ei takerru monien nykytutkijoiden tapaan problematisoimaan liiaksi esimerkiksi aikamaantieteen lähtökohtia, vaan puolustaa esimerkkien kautta arkea holistisesti lähestyvien näkökulmien tärkeyttä kaupunkitutkimuksessa ja -suunnittelussa.

Tilan, identiteetin ja sosiaalisten käytäntöjen suhteisiin keskittyvässä osiossa pääsevät ääneen myös suomalaiset maantieteilijät. Professorit Jouni Häkli ja Anssi Paasi toteavat, että identiteetistä on tullut viime aikoina suoranaisten akateemisten muotusana. Esimerkkinään he tarkastelevat alueellisten identiteettien muodostumista ja kytkeytymistä valtaaan suomalaisten lääni- ja maakuntajakojen kehityksessä. Toimittaja Simonsen esittelee artikkelissaan ”kehollistuneesta kaupungista” lähinnä tunnettujen ranskalaisten filosofien ajatuksia arjen tilasta ja käytännöllisestä tiedosta, tyrmäten yllättävänkin yksikantaan aiempien vuosikymmenien pohjoismaiset lähestymistavat aiheeseen. Tuoreella skandinaavisella näkökulmallaan vakuuttaa sen sijaan Nina Gunnerud Bergin ja Gunnell Forsbergin norjalais-ruotsalaisen yhteisartikkeli maaseudusta ja sosiaalisesta sukupuolesta. Artikkelissa kirjoittajat havainnollistavat ”teoreettiseen vaihtoon” liittyviä ongelmia ”maaseutuidyllin” kautta, jolle annetaan brittiläisessä ja skandinaavisessa kontekstissa monelta osin poikkeavia merkityksiä. Kirjoitus edustaa nähdäkseni nykyistä sosiaalisen konstruktionismin tutkimusta toimivimmillaan. Norjan Teknis-luonnontieteellisessä yliopistossa työskentelevän Anders Löfgrenin artikkeli tarjoaa niin ikään monipuolisen näkökulman aiheeseen – eli muuttoliikkeeseen, kodin merkityksiin ja nuorten ”elämäkoreografioihin”.

Luonnon, maiseman ja ympäristön teemoihin keskittyvän osion aloittaa eräs kokoelman hauskimmin ja henkilökohtaisimmin kirjoitetuista artikkeleista. Siinä Kenneth Olwig lähestyy pohjoismaisuutta Staten Islandilla New Yorkissa varttuneena ”ulkoskandinaavina”. Kyseessä on lähes ainoa teksti koko teoksessa, jossa paneudutaan Pohjoismaita kulttuurisesti yhdistäviin piirteisiin – ”metsä puilta” on ilmeisesti helpompi nähdä, kun katsoo hieman kauempaa. Olwig tähdentää yhteisön ja paikan ideoihin kiinnittyvän maisemakäsityksen erityislaatuisuutta suhteessa modernien kansallisvaltioiden ideologioihin upotettuun käsitykseen maisemasta näkymänä. Artikkelin loppua kohti vahvenee kuitenkin epäily, että kirjoittaja vie tulkintansa tämän ”pohjoismaisen” maisemakäsityksen nykyisestä renessanssista jopa liiankin pitkälle. Osion toisessa artikkelissa professori Ari Aukusti Lehtinen esittelee ympäristötutkimuksen historiaa pohjoismaisessa yhteiskunta- ja maantieteessä. Ansiokasta on se, että vaikka kiinnostuksen kohteet tutkimuskentässä ovatkin viime vuosikymmeninä paljon vaihdelleet, Lehtinen etsii ja löytää ympäristön tutkimuksen perinteestä myös jatkuu.

Erojen, erottautumisen ja vallan kysymyksiin keskittyvässä viimeisessä osiossa Roger Andersson ja Irene Molina Uppsalan yliopistosta yhdistelevät aluksi oivaltavasti tilasto-analyysia ja yhteiskuntahistoriallista tulkintaa. Artikkelin avaa tärkeitä näkökulmia ruotsalaisissa kaupungeissa käynnissä olevan etnisen segregaaation taustoihin. Teksti tarjoaa ehdottoman hyödyllistä luettavaa niille, joita kiinnostavat naapurimaassamme tapahtunut lähiökehitys ja sen erot ”sosiaalisen sekoittamisen” asuntopolitiikkaa us-

kollisemmin toteuttaneisiin suomalaisiin kaupunkeihin. Tutkijatohtori Hille Koskela luo vuorostaan kriittisen katsauksen viime aikoina hyvin ajankohtaiseksi nousseisiin kaupunkiturvattuuteen ja -valvontaan. Erityisesti suomalaisissa kaupungeissa nykyään säätelemättä rehottava teknologinen valvonta on Koskelan mukaan isku vasten hyvinvointivaltion arvoja ja suunnitteluperinteitä. Osion ja teoksen päättää pohjoismaisen maantieteen pitkäaikaisen ja omintakeisen filosofisen keulakuvan Gunnar Olssonin artikkeli, jossa pohditaan maiseman, kielen ja nimeämisen olemusta Homeroksen *Odysszeyksen*, *Vanhan testamentin* ja länsimaisen kulttuurin muiden klassikko-tekstien valossa.

Toimituksellisesti *Voices from the north* ansaitsee mielestäni sekä risuja että ruusuja. Eräs harmittava piire on viimeistelemättömyys, joka ilmenee kirjavana lähdeluettelokäytäntönä, vajavaisesti selitettynä kartta- ja taulukkoesityksinä sekä suhteellisen runsaina kirjoitusvirheinä. Sisällöllisesti oudoksuttaa muun muassa se, että Islanti sivuutetaan teoksessa miltei tyystin. Samoin odotin teokselta enemmän ”sisäsyntyisiä” näkökulmia pohjoismaisiin tasa-arvokäsityksiin, yhteispohjoismaisuuden tulkintoihin sekä erityisesti saamelaiskysymykseen ja muihin vähemmistö- ja kielipolitiikan kipupisteisiin (*Populärmusik från Vittula* -teoksen tapaan; Niemi 2001). On nykyisen ”eroille herkistyneen” kulttuurimaantieteen paradokseja, että tullakseen noteeratuksi globaalissa tie-

teen kentässä ”paikallisten äänen” on peilattava ”erilaisuuttaan” englanniksi ja angloamerikkalaisesta näkökulmasta mielekkäisiin keskusteluyhteyksiin (ks. myös Simonsen 2004). Kyse on tietysti tiedepoliittisesta realiteetista, josta yhden teoksen tekijöitä ei voi syyttää. Kiitoksiin antaa aihetta se, että toimittajat ovat selvästikin patistelleet kirjoittajia löytämään aiheisiinsa leimallisen pohjoismaista näkökulmaa (selkeästi enemmän vapausasteita on tässä suhteessa kuitenkin annettu Olssonin filosofiselle irrottelulle). Vaikka toimitustyö onkin jäänyt puolitiehen, on *Voices from the north* teos, jonka artikkelit täydentävät varmasti monien erikoiskurssien opetusta suomalaisissakin yliopistoissa.

KIRJALLISUUS

- Niemi, M. (2001). *Populäärimusiikkia Vittulajänkältä*. 267 s. Like, Helsinki.
- Simonsen, K. (2004). Differential spaces of critical geography. *Geoforum* 35: 5, 525–528.
- Varjo, U. & W. Tietze (1987). *Norden. Man and environment*. 535 s. Gebrüder Borntraeger, Berlin.

JANI VUOLTEENAHO

*Maantieteen laitos,
Helsingin yliopisto*